

Verrijkingsklas
Basisschool Sancta Maria

Vlaanderen
is onderwijs & vorming

0. Identificatie van de voorbeeldpraktijk

Projectklas (= klasexterne verrijkingsklas)

0.1. Fase van het zorgcontinuüm

- Verhoogde zorg (bv. verrijkingsklas)

1. Beschrijving van de voorbeeldpraktijk

1.1. Doelgroep

Wie behoort tot (uiteindelijke) doelgroep van de praktijk? (max. 100 woorden)

We hebben 4 projectklassen: eentje voor eerste en tweede leerjaar, eentje voor derde en vierde leerjaar, eentje voor vijfde en eentje voor zesde leerjaar. Doelgroep zijn de kinderen die, ondanks de aangeboden differentiatie in de klas, nog uitdaging te kort komen. Deelnemen aan de verrijkingsklas is een stap die pas gezet wordt nadat eerst klasintern werd geprobeerd om aan de leerbehoeften te voldoen, en wanneer blijkt dat het kind dan nog steeds nood heeft aan meer uitdaging.

Zijn er intermediaire doelgroepen¹? Zo ja, welke? (max. 100 woorden)

Intermediaire doelgroep zijn de klasleraren en zorgcoördinatoren. Zij moeten immers ook voldoende achtergrondkennis hebben om correct te kunnen beoordelen wie ze doorverwijzen naar de projectklas en wie niet.

¹ Het kan zijn dat de voorbeeldpraktijk zich primair richt op anderen dan de uiteindelijke doelgroep. Zo kan een school, bijvoorbeeld, via de vorming van leraren (= intermediaire doelgroep) grotere leerwinst willen creëren bij haar leerlingen (= uiteindelijke doelgroep). Geef hier aan of er sprake is van zo'n intermediaire doelgroep en beschrijf deze zo duidelijk mogelijk.

Hoe wordt bepaald welke personen tot de doelgroep behoren? (max. 400 woorden)

Dit is pas stap 2 in ons stappenplan (stap hiervoor= compacten en verrijken). In de klas is er dus al een hele weg afgelegd vooraleer de projectklas ter sprake komt.

De kinderen die naar de projectklas gaan worden ofwel door de leraar opgemerkt (aangeboden differentiatie blijkt nog steeds onvoldoende), ofwel geven de ouders dit aan. Wanneer er discussie zou zijn over of een kind al dan niet projectklas nodig heeft, wordt er een IQ-test gevraagd. In de meeste gevallen is dit niet nodig en gaan ze naar de projectklas zonder dat we een IQ-test vragen, omdat het duidelijk is. Grosso modo komt dit overeen met de kinderen die meer- of hoogbegaafd zijn.

Er is geen exacte ondergrens vastgelegd voor het nodige IQ om in te stappen in de projectklas, omdat we ook kijken naar andere kindkenmerken (bv. zeer faalangstig => misschien is echte IQ een stuk hoger dan wat er uit de test komt). (bv. zeer goede werkhouding, kansarm milieu => misschien is het potentieel wel veel groter dan dat we nu zien).

Goede punten in de klas zijn geen voorwaarde, ook absolute onderpresteerders kunnen terecht in de projectklas.

Contra-indicaties: kinderen die wel een hoog IQ hebben maar een bijkomende problematiek waardoor het moeilijk is om in dit systeem te functioneren (komt zeer zelden voor, dit is bij ons 2 x op 10 jaar tijd gebeurd). Zij krijgen eerder zelfstandig extra uitbreidingswerk in de klas of een individuele aanpak met een vrijwilliger of leerkracht.

Betrokkenheid doelgroep (max. 150 woorden)

Was de (uiteindelijke of intermediaire) doelgroep betrokken bij de (door)ontwikkeling van de voorbeeldpraktijk? Zo ja, op welke manier?

Ja. Door van tijd tot tijd de kinderen te bevragen over hun mening over het bestaande aanbod (Moeilijk of makkelijk? Werkmethode ok? Wat was leuk of niet leuk, nuttig of niet nuttig?) heb ik regelmatig het aanbod bijgestuurd. Kinderen mogen ook voorstellen doen voor thema's of onderwerpen.

1.2. Doel

Hoofddoel (max. 100 woorden)

-Werken aan het welbevinden: schoolmoeheid tegengaan door les te kunnen krijgen op eigen niveau en tempo, over onderwerpen die hen boeien, in een groep waar je kan functioneren tussen ontwikkelingsgelijken. Ervaren dat leren leuk en boeiend kan zijn.

-Werken aan de vaardigheden die onvoldoende in de klas ontwikkeld worden: omgaan met falen, leren dat je ook iets kan leren via vallen en opstaan en niet alleen door het van de eerste keer te kunnen, groeigerichte mindset ontwikkelen, leren studeren, ervaren hoe het is om les te krijgen op hoger niveau en tempo waardoor je toch meer vaardigheden moet aanspreken,...

Subdoelen (max. 350 woorden)

-Sociaal en emotioneel: contact met ontwikkelingsgelijken: vriendschappen uitbouwen, samenwerken in een groep waarin je niet 'de sterkste' bent,...

-Voor kinderen die uit minder stimulerende thuismilieus komen, kan het aanbod van de projectklas hen ook meer inhoudelijke bagage geven (waar ze vaak een sterke honger naar hebben) en een opstapje zijn om te integreren in een groep ontwikkelingsgelijken ondanks hun sterk verschillende achtergrond.

1.3. Aanpak

Algemene opzet van de voorbeeldpraktijk (max. 200 woorden)

Hoe is de opzet van de voorbeeldpraktijk en wat is de omvang (duur, aantal contacten – indien van toepassing)? Voeg hier eventueel een schema in.

-Projectklas start de tweede week van het schooljaar, zodat de kinderen eerst wat tijd krijgen om de klasroutines te leren kennen, maar anderzijds ook zo snel mogelijk voldoende uitdaging krijgen.

-Kinderen stappen in zodra het nodig is (kan in eender welk leerjaar van de lagere school, op eender welk moment van het jaar).

-Ze komen 1x per week voor 2u (jongste groepen) à 2u30 (oudste groepen) naar de projectklas. In de gewone klas worden ondertussen herhalingslessen gegeven of sporadisch ook lessen over onderwerpen die de projectklassers vlot zelfstandig kunnen inhalen.

-Tijdens de toetsenperiode in juni (twee weken waarin er zeer veel herhaling wordt gegeven in de klas) mogen de projectklassers van L5 en L6 alle dagen komen zodra ze klaar zijn met hun toets.

Concrete inhoud van de voorbeeldpraktijk (max. 1200 woorden)

Welke concrete activiteiten worden uitgevoerd en – eventueel – in welke volgorde? Geef geen uitputtende beschrijving van activiteiten; het is voldoende als de lezer zich een beeld kan vormen van wat er gedaan wordt en hoe dit gedaan wordt. Verlies hierbij ook het aspect evaluatie niet uit het oog (hoe wordt geëvalueerd of individuele leerlingen doelstellingen al dan niet hebben bereikt?).

Eerste tot vierde leerjaar:

-Cursus mindset

-Uit de comfortzone komen/ vaardigheden trainen door o.a. kennismaking met andere talen, denksportopdrachtjes en breinbrekers, deelname Kangoeroewedstrijd, bundels van Sikkepit, schaken, programmeren in Scratch, sporadische projecten zoals 'Wetenschap op stap' of Filosofiedemo, creatief denken via 'outside the box'opdrachten,...

-Praktische vaardigheden aanleren die ze nadien veel nodig gaan hebben voor zelfstandig uitbreidingswerk in de klas: leren werken met laptop, leren documenten en presentaties maken, efficiënt leren opzoeken op Google, je weg leren vinden in moeilijke teksten en daaruit filteren wat jij nodig hebt.

Vijfde en zesde leerjaar:

-Uit comfortzone komen/ vaardigheden trainen door o.a. deelname Kangoeroewedstrijd en Junior STEM Olympiade, denksportopdrachtjes en breinbrekers, bundels van Sikkepit, programmeren in Scratch, sporadische projecten zoals 'Wetenschap op stap', lesgeven aan leerlingen zesde secundair, creatief denken via 'outside the box' opdrachten...

-Studievaardigheden trainen: cursus Spaans (met vooral klemtoon op leren leren) , cursus leren leren, zichzelf leren evalueren op vlak van vaardigheden,...

-Cursus 'iedereen is anders ' (rond hoogbegaafdheid en kenmerken daarvan, zonder echt te spreken over 'hoogbegaafdheid').

Evaluatie:

-Eerste tot vierde leerjaar: krijgen enkel smileys + tekstje op rapport, dat aangeeft hoe hun inzet en betrokkenheid is. Over prestaties wordt niet gepraat, enkel over de uitdaging durven aangaan, doorzetten, werkhouding, vaardigheden,...

-Vijfde en zesde leerjaar: zelfde als hierboven, behalve voor de opdrachten Spaans. Die worden wel apart gequoteerd met punten. Maar kinderen krijgen de kans om een toets twee keer te doen, en enkel de beste punten komen op het rapport. Aantal testen met punten hangt af van kind tot kind: sommige kinderen hebben een prima inzet zonder testen (en krijgen dus zelden een toets), anderen schieten pas in actie als de punten op het rapport komen (en krijgen dus elke week een overhoring).

2. Uitvoering

Materialen (max. 200 woorden)

Welke concrete materialen zijn beschikbaar voor de uitvoering, werving en evaluatie van de voorbeeldpraktijk?

Voor de uitvoering:

-Lokaal

-Heel wat methodes: kant en klaar (plus), het oude museum, Juan Y Rosa, denksportboekjes, schaakspullen en schaakhandleiding 'stappenmethode', boekjes van vierkant voor wiskunde en sikkepit, outside the box, cursussen mindset,...

-Een minilaptopje per kind (dit is echt essentieel, je kan wel af en toe een week zonder, maar er zijn heel veel lessen waarbij dit onontbeerlijk is)

Voor de werving en evaluatie gebruiken wij geen specifieke materialen. In de kleuterschool wordt er wel gebruik gemaakt van observatielijsten om de kinderen op te sporen die meer uitdaging nodig hebben, omdat zij het moeilijker vinden om die kinderen te 'vinden'. In de lagere school is er

doorheen de jaren heel wat expertise opgebouwd en is er geen nood aan specifiek observatiemateriaal.

Opleiding en competenties van de uitvoerders (max. 200 woorden)

Wie zijn de uitvoerders van de voorbeeldpraktijk en welke opleiding en competenties hebben zij nodig?

De leraar van de projectklas is van opleiding kleuteronderwijzeres en burgerlijk ingenieur, en zelf mama van twee hoogbegaafde kinderen. Ze heeft verschillende bijscholingen gevolgd en ook in zelfstudie veel achtergrondkennis over cognitief sterk functioneren opgedaan.

Randvoorwaarden (max. 200 woorden)

Wat zijn volgens u de organisatorische en contextuele randvoorwaarden voor een goede uitvoering van de voorbeeldpraktijk?

-Lokaal

- Enkele lesuren om iemand aan te stellen. Je kan ev. beginnen met vrijwilligers (ouders?), maar om de continuïteit en een aangepast aanbod te verzekeren heb je ook echt een leerkracht nodig. We zijn zelf gestart met één groepje kinderen, maar naarmate je meer ervaring krijgt in het identificeren van kinderen die uitbreiding nodig hebben, neemt het aantal kinderen toe dat je detecteert (en ook het aantal zij-instromers van andere scholen) en kan het nodig zijn meerdere groepen te vormen.

-Leerkracht verrijkingsklas heeft ook achtergrondkennis nodig van hoogbegaafdheid, om de uren op een goede manier in te vullen. Dus opleiding of zelfstudie is noodzakelijk.

-Ook voor de selectie van de kinderen die mogen deelnemen is wel wat achtergrondkennis nodig bij de klasleraren en de zorgcoördinatoren, dus ook bij hen is opleiding nodig.

-Er is ook voldoende goede wil nodig van de klasleraren. In sommige scholen moeten kinderen alle leerstof die ze misten in de klas (omdat ze op dat moment in de verrijkingsklas zaten) achteraf inhalen, dat werkt zeer demotiverend. Door een gepaste keuze van de leerstof op het tijdstip van de verrijkingsklas is dit echt niet nodig. Ook dit kan je bekomen via opleiding.

Kosten (max. 200 woorden)

Wat zijn de kosten van de voorbeeldpraktijk? Benoem daarbij de personele (in aantallen uren) en de materiële kosten.

-Wij zijn zelf gestart met 2 lesuren per week. Naarmate onze werking bekender werd, werd de groep kinderen groter (momenteel 29 kinderen) en hebben we dit uitgebreid tot 10,5 uur per week.

-Materiële kosten: wij zijn gestart met een zeer klein budget. Veel materiaal (smartgames, Engelse Lotto, boekjes in andere talen,...) komt van rommelmarkten, tweedehandsbeurzen, kringloopwinkels en goedkope winkels zoals Boekenvoordeel en Aldi. Op internet vind je ook massa's lesmateriaal terug, dus het is niet nodig om direct te investeren in veel methodes, maar wel in achtergrondkennis voor de leerkracht.

In de loop der jaren hebben we wel wat aangekocht (materiaal met * = elk jaar opnieuw aan te kopen). Enkele voorbeelden:

- Werkboek mindset van Talentenlab (69.15 euro of 71.15 euro voor de versie voor de oudere kinderen)
- Cursus Spaans 'Juan y Rosa' (leerboek 28.5, werkboek* 34.5, cd's 30, oplossingenboek 14.5 euro)
- Boekjes van 'outside the box' (3x 29.5 euro),
- Bundeltjes van Sikkepit (10 à 12 euro per onderwerp)
- Wisschriften van vierkant voor wiskunde(6 euro per werkboekje*, 4,25 euro voor de oplossingenbundel)
- Wat wel vrij essentieel is, is de aankoop van enkele laptops (minstens één per twee kinderen).

3. Onderbouwing

Verantwoording (max. 1000 woorden)

Maak aannemelijk dat met deze aanpak ook daadwerkelijk de doelen bij deze doelgroep bereikt kunnen worden. Waarom zou de aanpak werken? Wat is de onderliggende theorie? Verwijs daarbij zoveel mogelijk naar met onderzoek ondersteunde theorieën en modellen.

SOCIALE en EMOTIONELE DOELEN: werken aan het welbevinden (Verschueren et al., 2021) (schoolmoeheid tegengaan door les te kunnen krijgen op eigen niveau en tempo, over onderwerpen die hen boeien, in een groep waar je kan functioneren tussen ontwikkelingsgelijken, ervaren dat leren leuk en boeiend kan zijn, genieten van contact met ontwikkelingsgelijken: vriendschappen uitbouwen, leren samenwerken in een groep waarin je niet 'de sterkste' bent,...)

Verantwoording:

Wat we zelf zien:

- Kinderen komen zéér graag naar de projectklas
- Niet alle kinderen hebben in de eigen klas veel ontwikkelingsgelijken waar ze een 'klik' mee hebben, en hebben er vaak deugd van om die hier te ontmoeten en met hen samen te werken.
- Kinderen vinden het minder eng om buiten hun comfortzone te werken als ze dat samen kunnen doen met andere kinderen die zij ook percipiëren als 'slim' en die dat ook niet zomaar direct kunnen.
- Er ontstaan ook zeer hechte vriendschappen.
- Kinderen geven zelf aan dat ze bv. wereldoriëntatie een stom vak vinden in de klas, maar genieten in de projectklas volop van de wereldoriëntatie die daar op een andere manier wordt aangeboden.

Literatuur:

Groeperen (Smeets, 2021) is een goede interventie voor leerlingen waarvan de onderwijsbehoeften met enkel binnenklasdifferentiatie niet voldoende kunnen worden ondersteund. CSF leerlingen hebben ook nood aan ontwikkelingsgelijken (Bakx et al., 2020; Gagné, 2010). Leerlingen die naar een verrijkingklas gaan hebben doorgaans een positievere houding ten opzichte van 'naar school gaan' (Rogers, 2007)

DOELEN OP VLAK VAN VAARDIGHEDEN: werken aan de vaardigheden die onvoldoende in de klas ontwikkeld worden: omgaan met falen, leren dat je ook iets kan leren via vallen en opstaan en niet alleen door het van de eerste keer te kunnen, groeigerichte mindset ontwikkelen, leren studeren ...

Verantwoording:

Wat we zelf zien:

-Heel wat kinderen die pas instappen in de projectklas reageren soms heel anders op moeilijke opdrachten dan kinderen die er al lang inzitten. Diegenen die dit al vaak hebben meegemaakt, hebben gemiddeld meer vertrouwen in zichzelf, panikerer minder als ze vastzitten, kunnen gedrag verwoorden in termen van 'fixie en growie' (mindset), hebben meer inzicht in hun sterke en zwakke kanten. We zien een evolutie doorheen de jaren dat ze projectklas volgen.

-Kinderen die vroeg instappen in de projectklas (eerste leerjaar) hebben over het algemeen veel minder problemen op vlak van vaardigheden dan kinderen die pas in de laatste jaren van de lagere school instappen. Van jongs af werken aan deze vaardigheden heeft duidelijk ook een preventief effect.

Literatuur:

Groeperen heeft ook op academisch vlak positieve effecten (Kulik J. & C., 1984; Rogers, 2007; Smeets, 2021). Vanuit de 20 principes van de psychologie voor onderwijs aan begaafde leerlingen (Bakx et al., 2020) kunnen we aangeven dat volgens principe één het belangrijk kan zijn hoe kinderen tegen intelligentie aankijken. Dit bevestigt onze keuze om mindset mee op te nemen in de verrijkingsklas. Ook principe drie, waarin wordt aangegeven dat de lesinhouden op een hoger niveau, aan een hoger tempo meer kansen geven tot kritisch deken en redeneren.

De cursus Spaans die we vervlochten hebben in de verrijkingsklas om studievaardigheden te ontwikkelen kunnen we koppelen aan principe 7 (Bakx et al., 2020).

DOELEN VOOR KINDEREN UIT MINDER STIMULERENDE THUISMILIEU'S: het aanbod van de projectklas kan hen ook meer de inhoudelijke bagage geven (waar ze vaak een sterke honger naar hebben), hen ondersteunen op de vlakken waar dat nodig is, en een opstapje zijn om te integreren in een groep ontwikkelingsgelijken ondanks hun vaak sterk verschillende achtergrond.

Verantwoording:

Wat we zelf zien:

Heel vaak zijn dit de kinderen die de ideeën en bezigheden van de projectklas meenemen naar huis en daar ook volop mee bezig zijn wanneer de toegang tot de activiteit thuis beschikbaar is (bv. programmeren in Scratch, oefenen voor de STEM-Olympiade, een werkblad dat ze mee naar huis mogen nemen om er verder op door te denken, een filmpje terug bekijken thuis,...) Ik denk dat voor deze specifieke groep kinderen de projectklas nog vele malen belangrijker is dan voor de anderen.

Het opent voor hen een deur naar andere soorten activiteiten en stimulansen. Waar kinderen uit kansrijke milieus dit vaak al van thuis uit meekrijgen, zorgen we nu dat ook de kinderen uit kansarmere milieus hiermee in aanraking komen.

Doordat de multiculturaliteit van onze superdiverse school ook (weliswaar in iets mindere mate) weerspiegeld wordt in de samenstelling van de groepen die extra uitbreiding krijgen in of buiten de klas, wordt het beeld dat kinderen uit lagere sociale klassen minder potentieel hebben, automatisch weerlegd, en kunnen zij dienen als 'rolmodel' voor anderen.

Doordat er veel manieren zijn om in de projectklas te belanden, en er niet enkel naar punten of testen gekeken wordt, worden er meer kinderen opgemerkt en geselecteerd, en krijgen zij ook de uitdaging die ze nodig hebben.

Literatuur:

Het belang van enerzijds hoge verwachtingen stellen aan de groep leerlingen vanuit kansengroepen en hen anderzijds te ondersteunen op de punten waar ze het nodig hebben kan zinvol zijn. De school kan zo een warm nest zijn waar ze kunnen openbloeien (Tomlinson & Jarvis, 2014)

Samenvatting van de werkzame elementen

Wat zijn volgens u de werkzame elementen van deze voorbeeldpraktijk waardoor de gestelde doelen bij de doelgroep gerealiseerd worden? Geef een puntsgewijs overzicht van de belangrijkste werkzame elementen. Denk daarbij zowel aan inhoudelijke en praktische elementen.

-Projectklas wordt niet aangeboden als enige vorm van differentiatie, maar bovenop de differentiatie in de klas (Verachtert, 2021). Naar de projectklas gaan is een volgende stap in het differentiatietraject die niet persé gezet wordt door elk kind dat uitbreiding krijgt.

-Genoeg achtergrondkennis bij leraren (Bakx & van Gerven, 2021; McCoach, 2007) om passend aanbod en passende aanpak te realiseren. Aanbod is niet willekeurig ('wat leuke projectjes doen over een onderwerp dat ze nog niet kennen' of (' wat smartgames spelen') maar doelgericht zodat het meer is dan enkel een leuk momentje tijdens de week

-Concept wordt ook gedragen door de klasleraren, zodat zij rekening houden met het tijdstip van de verrijkingsklas, de leerstof die zij op dat moment aanbieden, en de planning van toetsen in de projectklas en toetsen in de klas goed af te stemmen op elkaar

-Juiste selectie van leerlingen die instappen in de projectklas: enerzijds niet te snel deze stap nemen (dan komen er ook kinderen in terecht die er niet thuishoren) maar anderzijds ook geen kinderen over het hoofd zien die het wel nodig hebben maar dit niet zo duidelijk tonen

Uitkomstenmonitoring (max. 200 woorden)

Hoe wordt in jullie school nagegaan of de voorbeeldpraktijk zijn doelen bereikt (bv. meten van verandering (voor- en nameting), tevredenheid cliënten, ervaren effect, realisatie van doelen).

De tevredenheid van de kinderen, en hun ouders en leraren is duidelijk, en geeft indirect aan dat we op vlak van welbevinden zeker doelen bereiken:

-Uit gesprekken met ouders en kinderen merken we op dat het welbevinden van de kinderen vaak sterk toeneemt zodra ze instappen in de projectklas. Kinderen zijn terug gelukkiger, tellen af naar de

dag waarop het projectklas is, als er toevallig eens iets leuks in de eigen klas samenvalt met de projectklas verkiezen veel kinderen de projectklas zelfs boven dat leuke event in de eigen klas,...

-De vraag om terug uit te projectklas te stappen komt bijna nooit.

-Leraren geven aan dat probleemgedrag in de klas vermindert of verdwijnt door het instappen in de projectklas.

-Ouders geven aan dat probleemgedrag thuis vermindert of verdwijnt door het instappen in de projectklas.

-We merken dat heel veel zij-instromers bij ons terecht komen door mond aan mond reclame van ouders van onze huidige projectklassers

De realisatie van de vaardigheidsdoelen is soms moeilijker te meten. In de reguliere klas hebben veel van onze projectklassers de vaardigheden die ze aanleren in de projectklas niet zo hard nodig, dus is het effect niet zo duidelijk meetbaar. Ik krijg soms wel de commentaar van kinderen, eens ze in het secundair zitten, dat de cursus Spaans en leren leren een goede voorbereiding was op wat ze daar nu moeten doen.

Referenties en bronvermeldingen

Bakx, A., Samsen-Bronsveld, E., & Hoogeveen, L. (2020). Top 20 principes uit de psychologie voor het onderwijs aan en het leren van creatieve, getalenteerde en begaafde leerlingen van de voor- en vroegschoolse educatie, het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs.

Bakx, A., & van Gerven, E. W.-H., A. (2021). Goed leraarschap voor begaafde leerlingen. In A. Bakx & E. W.-H. van Gerven, A. (Eds.), *Hoe dan?! Pakkend onderwijs voor begaafde leerlingen* (pp. 99-127). Pica.

Gagné, F. (2010). Motivation within the DMGT 2.0 framework. *High Ability Studies*, 21(2), 81-99. <https://doi.org/10.1080/13598139.2010.525341>

Hattie, J. (2011). *Visible Learning for teachers. Maximizing impact on learning*. London: Routledge.

Kulik J., & C., K. (1984). Effects of Accelerated Instruction on Students.

McCoach, B. D. S., D. (2007). What Predicts Teachers' Attitudes Toward the Gifted. *Gifted Child Quarterly*, 51(3), 256–255.

Rogers, K. (2007). Lessons learned about educating the gifted and talented a synthesis of the reasearch of educational practice.

Smeets, S. (2021). Groeperen en versnellen als interventie voor cognitief begaafde leerlingen. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van Cognitief Talent. Handboek voor Onderwijsprofessionals*. (pp. 131-145). Leuven: Acco Learn

Tomlinson, C. A., & Jarvis, J. M. (2014). Case Studies of Success. *Journal for the Education of the Gifted*, 37(3), 191-219. <https://doi.org/10.1177/0162353214540826>

Verachtert, P. (2021). Compacten en verrijken voor cognitief begaafde leerlingen. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals* (pp. 109–128). Acco learn

Verschueren, K., Lavrijsen, J., Sypré, S., Struyf, E., Vansteenkiste, M., Soenens, B., & Donche, V. (2021). Cognitieve begaafdheid en talentontwikkeling: een hedendaagse visie. In K. Verschueren, S. Sypré, E. Struyf, J. Lavrijsen, & M. Vansteenkiste (Eds.), *Ontwikkelen van cognitief Talent. Handboek voor onderwijsprofessionals*. (pp. 13-32). Leuven: Acco learn.